

УДК 351.746.1 (477)

Олег ФАРІОН,
кандидат військових наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВИХ ПІДРОЗДІЛАХ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті проведено дослідження інформаційного забезпечення стратегічного кримінального аналізу в оперативно-розшукових підрозділах Державної прикордонної служби України. Запропоновано нові визначення окремих термінів, які застосовуються в кримінальному аналізі. Сформовано пропозиції та рекомендації щодо покращення інформаційного забезпечення стратегічного кримінального аналізу.

Ключові слова: інформаційне забезпечення, стратегічний кримінальний аналіз, оперативно-розшуковий підрозділ.

Постановка проблеми узагальному вигляді. Охорона державного кордону України здійснюється в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України, а саме: посягання на державний суверенітет держави та її територіальну цілісність; активізації розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб; поширення міжнародного тероризму; незаконного ввезення в Україну зброї, боеприпасів, вибухових речовин; нелегальної міграції; загрози проявів сепаратизму; створення і функціонування незаконних

© Фаріон О.

воєнізованих збройних формувань тощо [1]. Протидія зазначеним загрозам в Державній прикордонній службі України (далі – ДПСУ) здійснюється через низку заходів, зокрема превентивних, зміст яких визначається на основі пошуку та вивчення значної кількості різноманітних подій та явищ, латентних зв'язків між ними. З цією метою організовується своєчасне надходження даних оперативної обстановки, використовуються передові технології для виявлення, систематизації та перетворення отриманої інформації у зручну для використання форму. В оперативно-розшукових підрозділах ДПСУ на основі наявного інформаційного забезпечення здійснюється стратегічний кримінальний аналіз. За допомогою цього аналізу вивчаються загрози безпеці державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та відпрацьовуються пропозиції для прийняття управлінських рішень та формування концепцій (стратегій) у сфері боротьби зі злочинністю [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Дослідженням питань інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів займалися зарубіжні і вітчизняні фахівці, а саме: О. М. Бандурка, В. Д. Гавловський, В. П. Захаров, І. П. Козаченко, М. Ю. Літвінов, В. А. Лукашов, А. В. Мовчан, А. С. Овчинський, В. В. Шендрик та інші. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукових підрозділів ДПСУ розглядалось Я. С. Галанюком, В. О. Білецьким, В. А. Кириленком, В. О. Назаренком, Б. М. Олексієнком, В. М. Серватюком та іншими вченими. Окремі аспекти кримінального аналізу розглядалися О. В. Власюком, О. І. Дем'янчуком, Ю. М. Ковбасою, Д. В. Козловим, А. В. Махнюком, М. І. Сідором, А. С. Треусом.

Разом з тим інформаційне забезпечення стратегічного кримінального аналізу в оперативно-розшукових підрозділах ДПСУ вивчено не достатньо повно. Вирішення цієї проблематики і визначає актуальність обраної теми наукового дослідження.

Метою статті є дослідження процесу інформаційного забезпечення стратегічного кримінального аналізу в оперативно-розшукових підрозділах Державної прикордонної служби України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багатофакторні та масштабні зміни обстановки на державному кордоні України зумовлюють виникнення умов, які негативно впливають на охорону кордону. Останніми роками обстановка в межах відповідальності Північного регіонального управління характеризувалася такими елементами [3]:

- активними спробами контрабанди наркотичних засобів та психотропних речовин;

- активізацією діяльності протиправних елементів з організації каналів незаконної міграції громадян з країн Південно-Східної Азії;

- спробами незаконного перетину державного кордону України в пунктах пропуску з використанням чужих або підроблених паспортів громадян країн Євросоюзу;

- організацією вивезення з України дітей без належно оформлених документів або по підроблених документах;

- діяльністю організованих злочинних груп зі створення каналів торгівлі людьми до країн Європейського Союзу з метою сексуальної або трудової експлуатації;

- спробами контрабандного переміщення культурних цінностей, вибухових речовин, зброї та боєприпасів на каналах міжнародного сполучення та інших.

З метою вчасного виявлення та забезпечення ефективної протидії зазначеним виявам злочинної діяльності оперативно-розшукові підрозділи (далі – ОРП) ДПСУ здійснюють інформаційно-аналітичну діяльність. Формами такої діяльності є інформаційна й аналітична робота [4].

Під час інформаційної роботи проводяться заходи, спрямовані на забезпечення посадових осіб відомостями, які необхідні для вирішення поставлених завдань, серед яких [5]:

- збір первинної інформації (даних, відомостей, сигналів), її оцінка і класифікація;

- обробка вихідних (первинних) інформаційних матеріалів (документів);

- систематизація і накопичення інформації, а також її доведення до зацікавлених посадових осіб.

У ході аналітичної роботи виконується оцінка оперативної обстановки, аналіз наявних в ОРП ретроспективних даних та підготовка пропозицій для прийняття управлінських рішень. З цією метою отримані та наявні розрізнені відомості приводяться в логічно обґрунтовану систему залежностей, яка дозволить дати правильну оцінку як усій сукупності фактів, так і кожному з них окремо. Так, встановлення та прогнозування зв'язків між даними про злочинну діяльність й іншими, потенційно з ними пов'язаними даними, та розробка тактичних та стратегічних засад з протидії злочинності здійснюється за допомогою кримінального аналізу, зокрема стратегічного.

Кримінальний аналіз – процес аналітичного дослідження, спрямований на встановлення та передбачення зв'язків між ознаками протиправної діяльності та іншими, потенційно з ними пов'язаними даними, з метою їх використання у розробці тактичних та стратегічних засад з протидії злочинності.

Фаховий кримінальний аналіз – процес аналітичного дослідження злочинів кримінальними аналітиками уповноваженого на те правоохоронного підрозділу в рамках кримінального провадження, а також для формування концепцій у сфері боротьби зі злочинністю.

У діяльності ОРП ДПСУ зазначений аналіз поділяється на оперативний і стратегічний та виконується кримінальним аналітиком або групою кримінальних аналітиків.

Кримінальний аналітик – посадова особа правоохоронного підрозділу, яка за притаманними їй здібностями аналітика та професійними навичками спроможна виконувати обов'язки щодо здійснення кримінального аналізу.

Оперативний кримінальний аналіз – процес аналітичного дослідження матеріалів кримінального провадження з метою створення та перевірки гіпотез щодо ймовірної злочинної діяльності, встановлення структури злочинних груп, ролі їх окремих членів та обставин злочину.

Стратегічний кримінальний аналіз (далі – СКА) – процес аналітичного дослідження загроз безпеці державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні з метою

підготовки пропозицій для прийняття управлінських рішень та опрацювання концепцій у сфері боротьби зі злочинністю.

Процес проведення СКА умовно можна поділити на такі етапи [6]:

1. Аналіз середовища (обстановки).
2. Аналіз ресурсів (можливостей).
3. Формування місії та варіантів стратегії.
4. Аналіз варіантів стратегії з урахуванням обраних критеріїв.
5. Вибір (формування) загальної стратегії.

Формами стратегічного кримінального аналізу є аналіз злочинності та аналіз загального профілю (аналіз зрізу).

Стратегічний кримінальний аналіз в ОРП ДПСУ проводиться на центральному та регіональному рівнях. Відповідно й інформаційне забезпечення СКА здійснюється наявними в ОРП силами і засобами із використанням можливостей підпорядкованих підрозділів та взаємодіючих структур. Отже, джерелами отримання інформації для різних рівнів структури ОРП ДПСУ можуть бути [3; 5]:

персонал оперативно-розшукових підрозділів;

елементи агентурної мережі;

взаємодіючі правоохоронні органи (наприклад, підрозділи Служби безпеки України, Національної поліції, прокуратури);

громадяни, державні та недержавні установи та організації;

аналітичні дослідження та експертні оцінки;

інформаційно-аналітичні бази даних тощо.

Отримана із різних джерел необхідна інформація для проведення СКА узагальнюється та систематизується через попереднє її вивчення та оцінку за такими показниками [3–5; 7]:

а) показники кількості отриманої інформації:

повнота (співвідношення між наявною інформацією та інформацією, яку можна додатково отримати);

обсяг (загальна кількість інформації);

достатність (можливість досягти мети за наявної інформації);

б) показники якості отриманої інформації:

актуальність (інтегрований показник, який визначає своєчасність і цінність інформації у сукупності);

адекватність (однозначна відповідність інформації відображеному об'єктові);

цілкова певнаність (відсутність в інформації прихованих помилок);

об'єктивність (очищення інформації від неминучих перекручень у процесі її передачі, а також від наслідків її суб'єктивного розуміння);

однозначність (відсутність інших тлумачень наявної інформації);

новизна (уперше отримана інформація);

корисність (відповідність інформації певній меті);

доступність (можливість отримання інформації);

своєчасність (отримання інформації у межах того часу, коли вона придатна для прийняття рішення);

релевантність (відповідність результату отриманої інформації пошуковому запиту користувача);

точність (відношення релевантної інформації до загальної сукупності релевантної і нерелевантної інформації);

пертинентність (відповідність змісту інформації інтересам користувача);

ергономічність (зручність форми та обсягу інформації);

фасціація (привабливість інформації);

живучість (здатність інформації зберігати свої характеристики у часі);

захищеність (неможливість несанкціонованого використання (або зміни) інформації);

можливість перевірки (наявність джерела інформації для підтвердження істинності отриманих даних);

в) показники цінності інформації:

цінність (значимість, важливість, потрібність інформації для прийняття рішення);

вартість (залежність витрат від отриманого результату).

Використання результатів оцінки інформації за допомогою таких показників дає змогу визначити необхідний склад джерел інформації та створити на ділянці відповідальності ОРП суцільну систему інформаційного забезпечення, орієнтовану як на прийняття стратегічних

рішень, так і на ефективне поточне й оперативне управління результативністю діяльності ОРП.

Інформація, яка циркулює в системі інформаційного забезпечення ОРП ДПСУ та використовується для проведення СКА, має певні особливості [3]: виконує завдання щодо обслуговування всіх рівнів та функції управління, починаючи з підготовки пропозицій для прийняття рішення до оцінки результатів його виконання; є специфічною формою взаємодії ОРП ДПСУ є безпосередньою причиною вибору стратегії в діяльності ОРП ДПСУ та забезпечує досягнення поставленої мети. Отже, інформація має важливе значення для прийняття управлінських рішень і є одним із чинників, що забезпечує зниження витрат на проведення заходів з протидії злочинності та підвищення ефективності управлінської діяльності.

Інформація, що надходить в ОРП ДПСУ та формується для забезпечення СКА, повинна бути оптимальною за обсягом та змістом і не ускладнювати аналітичне дослідження. Ця умова пов'язана з тим, що строки проведення СКА, як правило, не повинні перевищувати 15 діб. Виконання цієї умови досягається додатковим збором даних (за необхідності) та створенням спеціальних умов праці кримінальних аналітиків.

Для остаточного визначення змісту та обсягу інформації, необхідної для проведення СКА, в обов'язковому порядку враховується ступінь її важливості за впливом на вибір (формування) загальної стратегії. Зазначений процес вивчення необхідних даних має важливе значення для інформаційного забезпечення першого етапу СКА – дослідження середовища (обстановки) на ділянці відповідальності ОРП [8].

На інших етапах СКА для полегшення процесу аналітичного дослідження застосовуються різні методи, зокрема: метод вивчення сильних та слабких сторін, а також шансів та загроз середовища – SWOT, PEST, матриця оцінки ризиків – ADL, методи сценаріїв – SM та інші.

Під час застосування зазначених методів використовуються можливості ОРП отримувати інформацію з наявних баз даних та взаємодіючих структур; необхідні методи та моделі; набір організаційних і методичних прийомів для підвищення ефективності інформаційного забезпечення. За допомогою зазначених методів вивчається зовнішнє

і внутрішнє середовище, а також устанавлюються взаємозв'язки між сильними і слабкими сторонами, визначаються зовнішні загрози та можливості щодо протидії їм. Тут важливо визначити спрямованість отриманого результату СКА, ураховуючи ознаки інформації за такою класифікацією [3; 7; 9]:

за змістом – інформація про фізичну особу, правова, статистична, соціологічна тощо;

за роллю в діяльності ОРП – стратегічна, оперативна, тактична;

за походженням – первинна і вторинна;

за джерелом отримання – наявні (наприклад, сили і засоби оперативно-розшукової діяльності, бази даних прикордонного відомства) та інші джерела інформації;

за місцем збирання – внутрішня (що утворюється безпосередньо в структурі ОРП ДПСУ) і зовнішня (що надходить ззовні від інших джерел);

за часом надходження – ретроспективна, поточна, прогнозна;

за періодичністю – така, що надходить постійно або за певний період (наприклад, подію);

за напрямом у системі інформаційного забезпечення структури ОРП ДПСУ – вертикальна, горизонтальна;

за доступністю – відкрита та з обмеженим доступом (конфіденційна, таємна та службова);

за можливістю чисельної оцінки – кількісна, якісна.

У ході проведення СКА та за його результатами відпрацьовуються текстові, графічні та інші звітні документи (продукти аналізу). Як правило, продуктами СКА є: ситуаційні звіти; ситуаційні картини стану злочинності; опис явищ; опис подій; опис загроз; концепції боротьби із злочинністю; аналітичний звіт стосовно осіб/груп; структурний звіт.

Результати СКА мають практичну спрямованість та можуть бути використані [10]:

для запобігання злочинам, їх припинення і розслідування та розшуку злочинців;

взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів;

інформування керівництва органу Державної прикордонної служби та надання пропозицій щодо прийняття рішень;

інформування державних органів відповідно до їх компетенції;
формування стратегії подолання злочинності.

Ефективне інформаційне забезпечення СКА надає перевагу ОРП ДПСУ у сфері боротьби із злочинністю; знижує ступінь негативного впливу можливих ризиків; дає змогу здійснювати моніторинг обстановки на державному кордоні та оцінку діяльності ОРП; є основою для прийняття оптимальних управлінських рішень; має стратегічне значення та забезпечує своєчасну координацію стратегії діяльності прикордонного відомства.

Інформаційне забезпечення стратегічного кримінального аналізу є складовими елементами системи інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності ДПСУ.

Висновки. Дослідження процесу інформаційного забезпечення СКА в ОРП ДПСУ дозволило сформулювати такі висновки:

з метою оперативного отримання інформації, необхідної для проведення аналітичних досліджень, кримінальні аналітики ОРП ДПСУ повинні забезпечуватись постійним доступом до наявних відомчих інформаційних систем та інформаційних ресурсів інших правоохоронних органів;

у структурі ОРП ДПСУ інформаційне забезпечення СКА повинно здійснюватись в єдиній та збалансованій системі інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності;

для своєчасної підготовки обґрунтованих управлінських рішень з протидії злочинності на державному кордоні наявне в ОРП ДПСУ інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності потребує постійного оновлення технологій отримання, систематизації та автоматизованої обробки інформації;

у сучасних умовах динамічного розвитку обстановки існує нагальна потреба у своєчасній та ефективній протидії загрозам прикордонній безпеці, тому одним із способів її вирішення є створення зі складу аналітиків правоохоронних органів єдиних аналітичних цен-

трів або спільних груп для формування та узагальнення комплексу заходів з протидії злочинності.

Перспективи подальших розвідок за даним напрямом слід зосередити на вивченні системи інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів прикордонного відомства України з метою її оцінки та удосконалення.

Список використаної літератури

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 15 грудня 2005 року // Відомості Верховної Ради України (зі змінами згідно з постановою Верховної Ради України від 16.07.2015 № 630-VIII). – 2015. – № 39. – Ст. 375.

2. Про затвердження Інструкції про організацію та ведення кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами : наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 15.01.2008 № 28. – К. : АДПСУ, 2008. – С. 10.

3. Цигикал П. О. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів Державної прикордонної служби України, проблемні питання та шляхи їх вирішення // Збірник наукових праць. Серія : військові та технічні науки / Національної академії Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. – № 25. – С. 152–163.

4. Махнюк А. В. Окремі аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення інтегрованого управління кордонами в сучасних умовах / А. В. Махнюк // Наука і оборона. – 2011. – № 2. – С. 15–18.

5. Магась Г. А. Аналіз інформації, яка циркулює в діючій системі збирання та обробки даних обстановки органів охорони державного кордону // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки : наукове видання / [гол. ред. Б. М. Олексієнко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2015. – № 4(66). – 380 с.

6. Фаріон О. Б. Алгоритм проведення стратегічного кримінального аналізу оперативно-розшуковими підрозділами Державної прикордонної служби України // Науково-практичний журнал Національного університету України “Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони” : наукове видання / голов. ред. О. Ю. Пермяков. – К. : Вид-во НУОУ, 2012. – № 3 (15). – С. 106–110.

7. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 № 2657-XII (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

8. Фаріон О. Б. Інструментарій визначення типу загроз прикордонній безпеці в процесі проведення стратегічного кримінального аналізу оперативно-розшуковим підрозділом регіонального управління Державної прикордонної служби України // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки : наукове видання / голов. ред. Б. М. Олексієнко. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2013. – № 2(60). – С. 212–218.

9. Томчук О. Інформаційне забезпечення SWOT-аналізу / О. Томчук // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 12(4). – С. 255–258. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12\(4\)_57](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12(4)_57)

10. Фаріон О. Б. Застосування стратегічного кримінального аналізу в інформаційно-аналітичній діяльності оперативно-розшукових підрозділів Державної прикордонної служби України // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : військові та технічні науки : наукове видання / голов. ред. Б. М. Олексієнко. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2012. – № 58. – С. 68–70.

Рецензент – доктор військових наук, доцент Купрієнко Д. А.

Фаріон О. Информационное обеспечение стратегического криминального анализа в оперативно-розыскных подразделениях Государственной пограничной службы Украины

В статье проведено исследование информационного обеспечения стратегического криминального анализа в оперативно-розыскных подразделениях Государственной пограничной службы Украины. Предложены новые определения отдельным терминам, которые используются в криминальном анализе. Сформированы предложения и рекомендации по улучшению информационного обеспечения стратегического криминального анализа.

Ключевые слова: *информационное обеспечение, стратегический уголовный анализ, оперативно-розыскное подразделение.*

Farion O. **Information provision of strategic criminal analysis in the operative-search units of the State Border Guard Service of Ukraine**

The counteraction to the threats to frontier security in the State Border Guard Service of Ukraine (hereinafter – the SBGS of Ukraine) is carried out through a series of particular preventive measures, the content of which is determined on the basis of the search and study of a significant number of various events and phenomena and latent ties between them. To this end, the timely receipt of operational data is organized, advanced technologies are used to identify, organize and transform the received information into a convenient form for use. Thus, in the operational search units (hereinafter – the OSU) of the SBGS of Ukraine, a strategic criminal analysis (hereinafter – SCA) is carried out on the basis of available information support. This analysis is carried out by criminal analysts of the OSU of the SBGS of Ukraine in order to study the threats to the security of the state border and to work out proposals for management decisions and concepts in the field of combating crime. The information support of the SCA is to carry out a number of activities aimed at providing information, that is necessary for solving the problems of criminal analysis.

Effective informational provision of the SCA gives preference to the OSU of the SBGS of Ukraine in the area of fighting crime; reduces the degree of negative impact of possible risks; allows monitoring of the situation at the state border and assessment of the OSU functions; it is the basis for making optimal managerial decisions; it has strategic meaning and ensures timely strategy coordination of the activity of the border agency.

Investigation of the information provision process of the SCA in the OSU of the SBGS of Ukraine made it possible to formulate the following conclusions:

for the purpose of prompt receipt of the information necessary for carrying out analytical researches, criminal analysts of the OSU of the SBGS of Ukraine should be provided with permanent access to existing departmental information systems and information resources of other law enforcement agencies;

in the structure of the OSU of the SBGS of Ukraine, the information provision of the SCA should be carried out in a unified and balanced system of informational and analytical support for operatively-search activity; for the timely preparation of grounded administrative decisions on counteraction to crime at the state border, existing in the OSU of the SBGS of Ukraine the information and analytical support of operative and investigative activities requires continuous updating of the technologies of obtaining, systematizing and automated information processing;

in today's conditions of dynamic development of the situation there is an urgent need for a timely and effective counteraction to the threats to border security, therefore one of the ways of its solution is to create, from the composition of analysts of law enforcement agencies, single analytical centers or joint groups for the formation and generalization of a set of measures to counteract crime.

Keywords: *information security, strategic criminal analysis, operative-search unit.*